

Конспект лекції 5 – 1

ВИЗНАЧЕННЯ СВІТОГЛЯДУ – ПРАВДА І РЕАЛЬНІСТЬ

Що реально, а що тільки здається таким? Це друге питання, відповідь на який продовжує формувати наш світогляд. На перший погляд – це просте питання. Але насправді, що реально існує, що саме є правдивою реальністю, а що є лише витвором нашої уяви. Коли ми сидимо на стільці, нам здається, що це солідна, тверда й наявна частина меблів. Коли ми насолоджуємося смаком яблука, і це реально наявно, Але дивно, що для багатьох людей, які живуть сьогодні – це лише ілюзія. Вони дотримуються погляду, що це ілюзія, що насправді ці предмети не існують, вони тільки здаються нам наявними. Нам варто уважно подивитись на те, як різні групи релігій, які ми визначили у попередній лекції, відповідають на питання реальности наявного світу. Зокрема **атеїзм**, який заперечує існування Бога, послідовно заперечує й існування будь чого, крім матеріального світу. Ось стіл справді існує, дерево за вікном реально існує, автобус, який щойно проїхав на вулиці – це реально наявний предмет. А ось такі поняття як Бог, ангели, вічне життя, душа – такі речі не існують, це лише образні вирази, які визначають ті чи інші процеси, що відбуваються в нашому фізичному тілі. Атеїзм каже, що реально існує тільки матерія, фізичний світ.

Іншою протилежністю є **пантеїзм**. Ми кажемо, що пантеїзм дотримується погляду, що існує тільки Бог, і якраз цей Бог не матеріальний. Він існував завжди або якимось чином виник в існуванні. В пантеїзмі Бог – не матеріальний. Отже, якщо існує лише Бог, то тоді немає нічого крім Бога, і все, що нам здається матеріальним світом – це ілюзія. Матерія – це ілюзія, фізичного світу не існує. Ось зараз вам здається, що ви сидите на стільці, вам здається, що ви дихаєте повітрям, вам здається, що комфортна температура і так далі, тощо. Можливо, якщо ви дивились фільм «Матриця» фільм-трилогія. В ньому розвивають ідею, що матеріального світу, того, який ми сприймаємо нині – не існує. Прибічники пантеїстичного погляду дотримуються позиції, що матеріального світу не існує. Існує, як ми кажемо, духовна якась реальність, метафізична реальність.

Цікава позиція політеїстичного світогляду. Як **політеїзм** відповідає на питання: **що реально, а що тільки здається таким?** На думку політеїстів існує фізичний світ, реальний матеріальний світ, але він має якісь властивості метафізики. Це не просто двері, не просто частина матерії, не просто щось солідне, непорушне – воно має ще якийсь відбиток у метафізичному, духовному світі. Всі речі мають ще якісь духовні властивості. Безліч комп'ютерних ігор побудовані саме на цьому світобаченні або віддзеркалюють його, коли предмети мають якісь магичні властивості. Чому на попередній лекції я наголошував на тому, що люди пострадянського простору – більше політеїсти, ніж атеїсти. Якщо ви стикнетесь із безліччю забобонів, яких

дотримуються люди, то на їхню думку, предмети мають якусь магічну властивість, – чи це талісмани, чи ниточки на руках, чи стукіт по дереву тощо, – те, що відсутнє в матерії. Політеїзм говорить, що існує матеріальний світ, але його позиція різниться від позиції теїзму. Саме теїзм і говорить, що правдива реальність – одна, але вона поєднує в собі фізичний світ, який ми звикли бачити, й водночас, правдива реальність містить в собі і духовний, як каже Біблія, світ, або як заведено у філософських колах називати це як *метафізичний світ*. Термін **метафізика** означає «*те, що понад фізикою*». Термін «метафізика» походить від сполучення грецьких *μετά* (*metá*) (по, понад, поза) і *φυσικά* (фізика). Таку назву в I столітті до нашої ери дав працяма Аристотеля, що не потрапили до твору «Фізика», його учень Андронік з острова Родос. Цей твір описував уявлення людини про духовний світ. І таким чином ця назва призвичаїлась. В цьому випадку вельми цікаве порівняння цих чотирьох поглядів. Якщо **атеїзм** *заперечує* існування метафізики, **пантеїзм** *відкидає* існування фізики, **політеїзм** *стверджує* існування фізики, але *якоїсь змішаної* з метафізикою, то **теїзм** *каже*, що існує і фізика і метафізика – це частини одної реальності, що не змішуються, вони різні, але це складові однієї реальності. Тут важливо помітити вплив оцієї відповіді. Бо людина дивиться на світ у згоді з цією відповіддю. Коли ми ведемо мову про будь-яку подію, наприклад, нещодавно у нашому місті був сильний вітер, буревій, попадали дерева, зокрема на транспорт, чого я був свідком; було завдано значної шкоди. І ті, хто дотримуються *атеїстичного погляду*, скажуть щось на кшталт: «Згідно з фізичними законами, можливо, екологія страждає, можливо ще щось. Десь, можливо, піднялась була температура у повітряних масах, що поривались угору, на їх місце ринув потік холодних повітряних мас. Через це схопився вітер, і якщо перепад температури чималий, то в даному випадку сильний вітер повалив дерева, спричинились утрати, матеріальні ресурси витрачають не на прогрес, а на подолання цих збитків.» Ось приблизно такий би був сприйняття, розуміння та опис цієї події.

Якщо *пантеїст* подивиться на цю подію, йому не треба буде шукати отаких пояснень фізичних процесів, чому це сталося. Це відбулося тому, що це – частина Бога, це дійсність, яку слід сприймати просто, не замислюючись над питанням: чому? навіщо? як? Це просто відбулось, бо так має бути, це мало статись, і тільки так воно мало відбутись. Ми не повинні засмучуватись, не радіти, не жалітись. Ми маємо приймати це як частину буття, і нічого не можна назвати ні поганим, ні добрим – ми маємо це сприймати як samozрозумілим.

Цікаво на це відповів би *політеїст*. Він би вбачав у цих фізичних процесах дію якихось невидимих духовних сил. За кожною, можливо, подією стоять якісь напівбоги, які змагаються наприклад, бог вітру чи бог дощу, бог сонця тощо. Й ось ці боги надають рух фізичним силам, і тому треба упокорити духа вітру, щоб він не здійснював надалі ось таких дій. Тобто, цілком інша реакція, інше сприйняття події. І,

звісно, *людина-теїст* подивилася б на це так – існує Творець, Який створив світ і Він же утворив фізичні закони. І якщо відбувається якесь певне зло, природна трагедія – це значить, що ці фізичні закони або природа працює не так, як було задумано. Теїст тлумачить це гріхопадінням, пояснюючи це тим, що порушено Божий лад, а недодержання порядку відбулось і в сфері фізичних законів, тобто, матеріальний світ нагадує собою зіпсований механізм. Але він не добачає в цих діях якогось злого наміру Бога, якихось спроб богів якимось завадити людині чи вчинити її життя ще нещаснішим. Є Бог-Творець, Який і керує всіма процесами у фізичному світі. Але теїст шукав би фізичних закономірностей. В даному випадку ця проста ілюстрація нещодавньої події показує яким чином люди по-різному реагують на подію. Чому в нас різна реакція? Тому що ми по-різному відповідаємо на питання *про існування Бога, який Бог*, а це вельми сильно впливає на решту питань.

Третє питання, відповідь на яке формує наш світогляд, таке: *чи існує правда як абсолют*. Іншими словами, чи існують такі речі, такі постулати, такі позиції, що правдиві завжди? Це значить, що твердження: що певного числа, дати, місяця, року, сьогодні я перебуваю за окресленою адресою, у визначений відтинок часу – це твердження, що я сиджу за столом. Чи правдиве це твердження завжди, чи воно колись перестане бути правдивим. На перший погляд таке просте запитання: звісно, що це твердження правдиве. Але, коли ми подивимось на різні групи релігій, то вони по-різному відповідають на питання.

Атеїзм каже про те, що є якісь твердження, які здаються нам правдивими, але абсолютно правдивих стверджень немає. Дуже часто кажуть, що все відносно, доволі часто говорять про те, що навіть факти фізичного світу, матерія – вони відносні. Якоїсь абсолютної істини не існує. На перший погляд здається доволі дивним, бо атеїзм, який намагається позиціонувати себе як науковий атеїзм, що ґрунтується на науці, якраз і має дотримуватися позиції абсолютності істини. Але він. Якщо стане на позиції абсолютної правди, швидко прийде до спростування самого себе. Тож атеїзм вимушений говорити про те, що абсолютів немає. І ми трохи згодом це побачимо. Й ось чимала група людей думає й вірить, що істин не існує. Те, що здається правдивим, воно лише здається таким і не є правдою.

Пантеїзм, який каже, що існує лише бог, тому все, що існує – це бог, а отже – все правда. Ви просто заглибтесь у це твердження. Пантеїзм каже, що все істина. Це означає, що будь-яке твердження, що є – воно – правда; це значить, що будь-який факт – правда, і ваші думки – істина, бо і ви є цей бог, який існує.

Політеїзм говорить про те, що істини, як абсолюту – не існує. Істин багато. І це легко зрозуміти, бо в цій світоглядній позиції богів чимало і, як то кажуть, у

кожного бога своя правда, і щодо тої ж самої події може бути безліч трактувань і розумінь, різних поглядів. Тож політеїстична відповідь каже, що істин багато.

І тільки **теїзм** каже про те, що *істина абсолютна*. Тільки він проголошує, що істина різниться від неправди. Будь-яке твердження або правдиве, або хибне. Можливий і інший варіант, коли з обох взаємозаперечних тверджень обидва є хибні, неправдиві. Тоді слід шукати третє, що є правдивим. Але одне й те ж твердження водночас не може бути і правдою і неправдою. Ось це є позиція теїзму щодо цього питання.

Як ми можемо це проілюструвати? Наприклад, атеїзм ніколи не буде щось стверджувати щось дослівно. На перший погляд це звучить дуже скромно, це звучить вельми похвально: «Я не можу знати нічого цілком досконало, тому я припущу, що можу помилятись, бо всі думки слід враховувати – і це приводить нас до того, що всі різні й рівні, а отже не можна стверджувати, що хтось має рацію, а хтось ні. Треба намагатися жити з безліччю взаємозаперечних тверджень.»

Але в даному випадку, якщо я відчуваю, що мені болить якась частина тіла, як-от біль у ділянці огруддя, то доволі небезпечно йти до *лікаря-атеїста*, який скаже: «Правдивого діагнозу не існує, тут може бути безліч причин. Ми не будемо намагатись витратити час, шукати правдиву відповідь, правдиву причину цього болю. Лікуватимемо все за порядком.» На мою думку тверезодумна людина ніколи довго не затримається у лікаря, який дотримується такої позиції. І хоча атеїсти стверджують, що абсолютної істини немає, вони в своїй практиці не можуть дотримуватися цього погляду, вони все рівно шукають лікаря, який иіг би встановити правдивий діагноз.

Якщо ви з цією ж проблемою підете до лікаря, який дотримується *пантеїстичного світогляду*, він скаже вам: «Ну, все є правда. Все гаразд. Лікуватимемо все: ногу, руку, бо в даному випадку ми не прагнемо шукати правдивий стан речей. Ми цілком не прагнемо встановити правдивий діагноз. Бо будь який діагноз є правдою.» Можливо тут буде нам зрозумілий китайський підхід в лікуванні, китайська медицина. Розділ в китайській медицині – голковколювання – якраз і не шукає правдивої причини хвороби. Він намагається саме відвернути увагу від болю і страждання через завдання болю і страждання в іншій ділянці тіла. «Болить рука! Вколємо голку в ногу. Вже нога болить, але ж рука вже не болить, ми ж досягли своєї мети. Тепер болить нога! Вколємо голку в іншу частину тіла. Тепер болить інша частина тіла. Нога вже не болить, бо вже інша частина тіла болить.» Ось це в принципі суть, коли заперечується поділ між твердженнями: коли все правда, і всі твердження і всі діагнози правильні. Звісно, що ми на практиці розуміємо, що це абсурдно. Але чомусь люди дотримуються цих поглядів, що все є правда, але коли треба лікуватись, розуміємо, що цей погляд не працює.

А що стосується **політеїстів**? Істин багато. Тут вони будуть схожі на атеїста. Вони говоритимуть, що і цей рецепт допоможе, і цей, і цей. У мене був знайомий, який любив радити різні народні ліки, якісь настоянки, трави. І він часто казав: «Ось візьми це, спробуй. Воно неодмінно допоможе тобі від кашлю.» Я спочатку дослухався до нього, заварю чай, вип'ю. І він мене запитував: «Ну, як, допомогло?» Я кажу: «Ні.» «Ну, я знав, що воно тобі не допоможе. Випий тоді цей чай. Напевно він тобі допоможе.» І ось десь на третій, четвертий раз я зрозумів, що не варто експериментувати на собі. І ось коли людина каже, що все допоможе, все правда, чи всі рецепти, хоч і неправильні, але допоможуть зі свого боку – було б не мудро лікувати своє здоров'я.

Теїзм каже так: якщо є проблема, є правдива причина цієї проблеми. І дуже важливо встановити правдиву причину, правдивий діагноз. І коли ми встановимо правильний діагноз – це вже півсправи. Якщо людина не знає, що лікувати, і що стало причиною хвороби, то природньо дуже складно лікувати. Тож, шановні друзі, в наших теоретичних відповідях ми можемо дотримуватися чотирьох різних поглядів, але на практиці в житті, кожен, хто живе на землі, стає *теїстом*, коли намагається знайти правдиву причину хвороби.